
XI NUORET LAITOKSISSA SUOMESSA JA ENGLANNISSA

Tarja Kuula & John Pitts & Matti Marttunen

Vankeuden käytön yleistymisen lasten ja nuorten rikosten seuraamuksena ja korkeat uusintarikollisuusluvut ovat saaneet aikaan vaihtoehtoisten ratkaisujen etsinnän Englannissa ja Walesissa¹ – kuten monissa muissakin läntisissä maissa. Keskustelu on johtanut uudenlaiseen kiinnostukseen sellaisia muiden maiden oikeusjärjestelmiä kohtaan, jotka näyttävät käyttävän vähemmän lapsiin ja nuoriin kohdistuvia vankeusrangaistuksia. Ei ihme, että Suomi, jossa on Euroopan alhaisin nuorisovankiluku ja yksi alhaisimmista rikollisuustasoista, on noussut kansainvälisen huomion kohteeksi. Tämä artikkeli perustuu vertailevaan tutkimushankkeeseen, joka pyrkii selvittämään erilaisten laitosten käytön yleisyyttä ja käyttötilanteita Suomessa ja Isossa-Britanniassa. Alustavat tulokset ovat osoittautuneet paradoksaalisiksi.

Johdanto: nuorisorikosoikeuden murros Englannissa

Ison-Britannian entinen sisäministeri *Jack Straw* kuvasi vuonna 1998 voimaan tullutta lakia rikollisuudesta ja epäjärjestyksestä (Crime and Disorder Act, CDA 1998) ”radikaalimpana nuoriso-oikeusjärjestelmän ravistajana kolmeenkymmeneen vuoteen”. Laki ilmensi Ison-Britannian uuden työväenpuolueen projektia yhdistämällä erilaisten poliittisten ryhmittymien ajatuksia ja vahvistaen näin uuden työväenpuolueen uudelleen löytynyttä ”lujuutta”. ”Uuden nuoriso-oikeusjärjestelmän” (Goldson 2001) rakenne oli johdettu suurelta

¹ Pääosa käyttämistämme tilastotiedoista kuvaavat Englantia ja Walesia yhtenä tilastoalueena, vaikka käytämme otsikoinnissa ilmaisun ytimekkyyden vuoksi pelkästään käsitettä Englanti.

osaltaan vanhan järjestelmän tarkastuskomission raportin ”Menetetty Nuoruus” suosituksista vuodelta 1996. Raportissa mainittiin seuraavia johtopäätöksiä:

”Nykyinen nuorisorikollisuutta käsittelevä järjestelmä on tehoton ja kallias. Järjestelyt pettävät nuoret itsensä – nuoria ei ohjata pois lainrikkomisen parista kohti rakentavampaa tekemistä. Järjestelyt pettävät myös uhrin – ne, jotka kärsivät nuorten ajattelemattomasta käyttäytymisestä, ilkeistä ja omaisuuden menettämisestä varkauksien ja murtojen vuoksi – ja johtavat tuhlaukseen monessakin mielessä. Aikaa tuhlataan, kun viranomaiset prosessoivat samoja nuoria lainrikkooja oikeussalien läpi yhä uudelleen. Vuokratuloja menetetään, kun ihmiset muuttavat pois korkean rikollisuuden alueilta, ja samalla näiden alueiden yritykset menettävät asiakkaitaan. Nuorten potentiaali menee hukkaan.” (*Misspent Youth*, Audit Commission, 96.)

”Menetetty nuoruus” -raportin keskeinen viesti oli se, että yhteiskunnan pitäisi puuttua ongelmiin varhaisemmin, ennen kuin rikoksiin syyllistymiseen puuttuminen on tarpeellista ja että nuorten kohtelun tulisi olla tiukempaa. Varhaisen puuttumisen strategian sekä tiukan ja tuntuvan rikollisten kohtelun painottaminen ei sinänsä ole ainutlaatuista. Teemat ovat tuttuja kaikissa länsimaissa. Englannissa niiden painottaminen johti kuitenkin 1990-luvun lopulla koko nuoriso-oikeusjärjestelmän uudistamiseen.

Vuonna 1998 voimaan tullut laki merkitsi vastareaktiota 1960- ja 1970-lukujen hyvinvointivaltiollisille uudistuksille ja suunnanmuutosta 1980-luvun kehitykselle. Laki keskittyi nuorten sosiaalisten ja psykologisten avun *tarpeiden* sijasta nuorten rikoksenteekijöiden *tekoihin* ja *vastuun* korostamiseen. Ajatus siitä, että nuorisorikollisuus on köyhyydestä, sosiaalisesta epätasa-arvoisuudesta ja psykologisista häiriöistä johtuvaa, korvattiin osin ajatuksella moraalisten valintojen ja henkilökohtaisen vastuunoton keskeisyydestä. Siinä missä aikaisempi nuoriso-oikeutta koskeva politiikka pyrki vähentämään leimautumista ohjaamalla rikollisella käyttäytymisellä oirehtivia nuoria pois rikosoikeusjärjestelmän piiristä, vuoden 1998 laki pyrki saamaan sekä ensimmäistä kertaa lakia rikkoneet että rikosoikeudellisen vastuukärrän alapuolella olevat nuoret järjestelmän piiriin. Yksi muutosten seurauksista on ollut valtava nuorisovankimäärän kasvu Englannissa ja Walesissa viime vuosien aikana.

Vuonna 2002 nuorisovankien määrä ylitti 1980-luvun alun huipun (Bate-*man* 2005; Hagell 2005), mikä aiheutti hallituksessa huolta ”nuorisolaitosten” hallittavuudesta. Tämä antoi alkusysäyksen sekä niin kutsutuille ”progressiivis-teille” että ”pragmatisteille” vaihtoehtojen etsimiseksi. Progressiivisuudella

tarkoitetaan tässä artikkelissa sellaista ajatussuuntaa, joka Isossa-Britanniassa kannattaa nuoriso-oikeusjärjestelmän uudistusta. Pragmatismilla taas tarkoitamme tässä ajatussuuntaa, jonka edustajat ovat pääsääntöisesti huolissaan tämän järjestelmän tehokkuudesta. Jälkimmäisen kannattajat työskentelevät usein nuorisorangaistusjärjestelmän piirissä. Molemmat haluavat vähentää lasten ja nuorten määrää vankiloissa ja muissa niin kutsutuissa nuorten ”turvtiloissa” (Secure Estates).

Näiden kahden ajatussuunnan välinen vuoropuhelu johti mielenkiintoon muiden maiden nuoriso-oikeusjärjestelmiä kohtaan. Lähemmät tarkastelut paljastivat, että Englannissa ja Walesissa vankilaa käytetään nuorten rikosten seuraamuksena suhteessa neljä kertaa enemmän kuin Ranskassa, kymmenen kertaa enemmän kuin Espanjassa ja noin 75–100 kertaa enemmän kuin Suomessa, jossa on yksi Euroopan alhaisimmista rikollisuustasoista (Bateman 2005). Suomesta onkin nyt tullut ”progressiivisten minimalistien” (Currie 1985) mallimaa. Englantilaisessa keskustelussa ”progressiivisiksi minimalisteiksi” kutsutaan niitä, jotka uskovat, että nuorisovankimäärää – kuten vankimäärää yleensäkin – voidaan dramaattisesti alentaa ilman, että se vaikuttaa rikollisuuden määrään. Näkemys lienee lähellä Suomessa vallitsevaa kriminaalipoliittista ajattelua.

Tähän keskustelutaustaan liittyen anglo-suomalainen tutkijaryhmä aloitti vuonna 2003 englantilaista ja suomalaista nuoriso-oikeusjärjestelmää vertailevan tutkimuksen.²

Suomi: nuorisovankien määrä ja kriminaalipoliittinen ilmapiiri

Lokakuun 2005 alussa Suomen vankiloissa oli ainoastaan kolme alle 18-vuotiasta nuorta suorittamassa vankeusrangaistusta ja lisäksi kahdeksan nuorta oli tutkintavankeudessa odottamassa tekemiensä rikosten tuomioistuinkäsittelyä (ks. Marttunen, tämä teos).

² Tutkimus toteutetaan yhteistyössä Lutonin yliopiston, Vauxhall Research Centre for Crime, Humakin (Humanistinen ammattikorkeakoulu), Kuopion yliopiston yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan ja Nacron nuorisorikollisuusosaston kanssa. Yhteistyökumppanina toimii Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Tutkimuksen ensimmäistä osaa, jota raportoidaan tässä artikkelissa, ovat rahoittaneet Esme Fairburn Trust ja Humak.

Suomessa nuorten rikosoikeudellinen vastuikäraja on 15. Englannissa se on 10 vuotta. Huomattavasti suurempaa lasten ja nuorten vankimäärää Isossa-Britanniassa ei kuitenkaan voida selittää alhaisemmalla vastuikärajalla, koska useimmat brittiläiset vankilarangaistusta suorittamassa olevat nuoret ovat 15-vuotiaita tai sitä vanhempia. Sitä ei myöskään voida selittää väkilukujen eroilla. Suomen väkiluku on noin viisi miljoonaa, joka on karkeasti ottaen noin yksi kymmenesosa Englannin ja Walesin väkiluvusta. Kun kerromme Suomen nuorten vankiluvun kymmenellä, saamme luvun 30. Ison-Britannian nuorisovankiluku on karkeasti noin 3 000 – siis sata kertaa Suomen lukua suurempi.

Erittäin alhaisen nuorten vankiluvun lisäksi Suomi on kansainvälisesti tärkeä tutkimuskohde siksi, että viimeisen neljänkymmenen vuoden aikana vankien määrää on Suomessa tietoisesti alennettu (Lappi-Seppälä 1998), joskin vankiluku on sittemmin kääntynyt voimakkaaseen nousuun (Rikosseuraamusviraston tiedote 20.10.2005).

Kriminaalipolitiikassa Suomi on muita pohjoismaita seuraten pyrkinyt noudattamaan ohjelmanjulistusta, jonka mukaan hyvä sosiaalipolitiikka on parasta kriminaalipolitiikkaa. Vuonna 1950 Suomessa oli Pohjoismaiden korkeimmat vankimäärät, 190 vankia 100 000 asukasta kohden, kun vastaava suhdeluku oli Norjassa 30 ja Ruotsissa 60. Vuoteen 1990 mennessä Suomen vastaava väestön suhteutettu vankiluku oli hieman yli 60, jolloin se oli saavuttanut Pohjoismaisen tason, jossa se pysyi 1990-luvun (Lappi-Seppälä 1998; 2003). Suomen vankiluvun alentaminen skandinaaviselle tasolle ei tehnyt Suomen rikollisuuskehitystä muista Pohjoismaista poikkeavaksi. On siis varsin oletettavaa, että samaan aikaan tapahtunut yleispohjoismainen tilastoidun rikollisuuden kasvu johtui aivan muista tekijöistä kuin vankeustuomion todennäköisyydestä taikka vankeuden preventiivisen eristämisaikutuksen laskusta.

Tätä nykyä Suomi on kohtaamassa merkittäviä yhteiskunnallisia muutoksia, joilla saattaa olla vaikutuksia nuorisorikollisuuden luonteeseen. Suomessa on kasvava, suhteellisesti köyhtynyt, pakolaisista koostuva vähemmistö; taloudellisista siirtolaisista muodostunut väestönosa; toisen sukupolven ”venäjänsoomalaisia”; suhteellisen pieni, mutta kasvava huumeongelma; lisääntyvästi rassistisia konflikteja ja ainakin paikallisesti kasvava ”jengiongelma” (Puuronen 2001). Eurooppalaisessa mittapuussa mainitut muutokset ovat ehkä vähäisiä, mutta olennaista kuitenkin on se, että mainitut kehityssuunnat eivät ole johtaneet kovin voimakkaasti poliitikkojen, median tai kansalaisten vaatimuksiin koventaa rangaistuksia. Luottamus muihin seuraamuksiin kuin vankilarangaistukseen on korkea poliittisen kentän eri puolilla.

Tapio Lappi-Seppälä (1998) on määritellyt viisi tekijää, jotka ovat mahdollistaneet kriminaalipolitiikan ja seuraamusjärjestelmän maltillisen uudistamisen jatkumisen Suomessa:

(1) *Poliittinen tahto ja hallinnollinen yhteisymmärrys.* Poliitikot alkoivat 1970- ja 1980-luvuilla kasvavassa määrin olla vaivaantuneita Suomen kansainvälisesti korkeista vankimääristä. He antoivat tukensa tutkijoiden, tuomarikunnan ja virkamiesten näkemyksille siitä, että vankilarangaistusten määrää on mahdollista alentaa merkittävästi ja tuomioiden pituuksia lyhentää ilman vakavia seurauksia rikollisuustilanteelle (Lappi-Seppälä 2001).

(2) *Asiantuntijoiden vahva rooli.* Suomen rikosoikeudelliset uudistukset ovat olleet suhteellisen pienen kriminaalipoliittisen ja akateemisen asiantuntijajoukon käsissä, joka on ylläpitänyt läheisiä siteitä oikeusministeriöön. Tämä on merkinnyt sitä, että kriminaalipolitiikka on säilynyt suhteellisen epäpoliittisena. Yritykset ujuttaa raskaita, amerikkalaistyyllisiä, ”laki- ja järjestys”-tyyppisiä painotuksia on voitu estää.

(3) *Suomalainen media.* Tärkeän lisän maltillisen kriminaalipolitiikan säilymiseen on tuonut suomalainen media. Suomalaiset kriminologit ja rikosoikeustutkijat osallistuvat aktiivisesti mediakeskusteluun artikkelien ja kolumnien välityksellä sekä esiintyvät säännöllisesti radio- ja televisiolähetyksissä. Suomalaisen median poikkeuksellinen rakenne on toinen syy. Suomalaiset sanomalehdet myydään suuressa määrin kotiin kannettuina sen sijaan, että niitä myytäisiin irtonumeroina uutisjakelupisteistä. Näin ollen Isolle-Britannialle ja USA:lle tyypillinen päivittäinen sanomalehtien irtonumeroiden taistelu siitä, kuka tuottaa näkyvimmän ja eniten keskustelua herättävän uutisotsikon, on vähäisempää Suomessa. Lisäksi yhdellä sanomalehdellä on selkeä valta-asema markkinoilla, joten kilpailu on vähäistä. Nykyinen televisio-kanavien lisääntyminen ja uusien iltapäivälehtien ilmestyminen ovat kuitenkin lisänneet populistisia painotuksia mediassa. Esimerkiksi väkivaltautisointi kasvoi voimakkaasti samalla kun väestön keskimääräinen väkivaltariski pysyi vakaana (Kivivuori ym. 2002; Kemppi & Kivivuori 2004).

(4) *Yhteistyö tuomioistuinlaitoksen kanssa.* Suomalaiset tuomarit ovat työskennelleet läheisesti kutakuinkin samanlaisen kriminaalipoliittisen näkemyksen omaavien rikosoikeustutkijoiden ja virkamiesten kanssa kehittääkseen liberaalimpaa kriminaalipolitiikkaa. Tämän tuloksena he ovat hyväksyneet ja ”sisäistäneet” säädöksiin sisältyvät arvot. Kriminaalipolitiikkaa opetetaan myös oikeustieteellisissä tiedekunnissa tuleville lakimiehille. Näitä kursseja on vähän, mutta ne ovat suosittuja ja mieleenpainuvia. Suurin osa käräjäoikeuksien tuomareista on opiskellut 1970- ja 1980-luvuilla, jolloin liberaali

uusklassinen kriminaalipolitiikka oli valta-asemassa. Tämän lisäksi jatkuvaa tuomioistuinlaitoksen henkilöstön koulutusta järjestetään yhteistyössä yliopistojen yhteiskunnallisten ja oikeustieteellisten tiedekuntien kanssa.

(5) *Alhaiset rikollisuusluvut.* Huolimatta tilastoidun rikollisuuden kasvusta 1960-luvulta lähtien Suomi on kansainvälisessä vertailussa edelleen suhteellisen turvallinen yhteiskunta. Tämä voidaan nähdä merkinä siitä, että liberaalit kriminaalipoliittiset toimenpiteet eivät ole ainakaan pahentaneet tilannetta.

Kysymyksenasettelu

Nuorten alhainen vankiluku herättää kysymyksen siitä, mitä tapahtuu 15–17-vuotiaille rikoksia tekeville suomalaisille nuorille ja niille 10–14-vuotiaille lapsille, jotka ovat rangaistusvastuukärrän alapuolella, mutta jotka tekevät sellaisia tekoja, jotka Englannissa ja Walesissa saattaisivat johtaa ensin rikosoikeudelliseen vastuuseen ja tekojen toistuessa herkästi myös vankilarangaistukseen.

Suomessa nuorten vankilarangaistusten välttämiseksi ehdotonta vankilarangaistusta sovelletaan ainoastaan pieneen määrään etupäässä väkivaltaisia nuoria rikosentekijöitä ja ehdollista vankeusrangaistusta käytetään suurimmalle osalle muuhun keskivakavaan rikollisuuteen syyllistyneistä nuorista. Näiden välimaastoon sijoittuvaa nuorisorangaistusta käytetään hyvin vähän ja valikoiden (ks. Marttunen 2005). Rangaistusjärjestelmän ja rikoslain mukaisen rangaistusten ohella alaikäisiin voidaan kohdistaa pakkotoimia myös sosiaali- ja terveydenhuollon viranomaisten toimesta. Käytössä ei kuitenkaan ole kovin yksityiskohtaista tietoa näiden interventioiden luonteesta tai niihin osallistuvien nuorten ominaispiirteistä eikä myöskään siitä, mikä erottaa avohuollon ja -seuraamusten piirissä olevat nuoret laitoksiin päätyvistä nuorista. Käsittelemme näitä teemoja tutkimuksen seuraavassa vaiheessa.

Tämä artikkeli kertoo tutkimuksemme ensimmäisestä vaiheesta, jossa olemme yrittäneet vertailla niiden lasten ja nuorten määriä, jotka Suomessa ja Englannissa on sijoitettu omien kotiensa ulkopuolelle. Lisäksi pyrimme vertaamaan sijoitusten syitä, sijoitusprosesseja ja paikkoja, joihin heidät on sijoitettu Isossa-Britanniassa ja Suomessa.

Toteuttaaksemme vertailun tarkastelimme STAKES:in ylläpitämää kansallista lastensuojelurekisteriä sekä hoitoilmoitusrekisteriä, jotka koskivat 10–17-vuotiaita kodin ulkopuolelle sijoitettuja nuoria (2002). Vertasimme näitä tieto-

ja Ison-Britannian oikeusministeriöstä (Home Office) ja terveysministeriöstä saatuihin tietoihin lapsista ja nuorista, jotka on siirretty omista kodeistaan rangaistus-, sosiaali- tai psykiatrisiin laitoksiin. Lisäksi haastattelimme kymmentä suomalaista lastensuojelun tai nuorten psykiatrisen terveydenhuollon parissa työskentelevää asiantuntijaa tai tutkijaa. Haastateltavamme valitsimme Suomessa toteutettujen kansainvälisten seminaarien (European Group of Deviance and Social Control) ja kotimaisten ja kansainvälisten asiantuntijaverkostojen (Nuorisotutkimusverkosto, ENSA, EFCAP) kautta. Teimme myös pienimuotoisen esitutkimuksen vastentahtoisesti huostaan otetuista lapsista ja nuorista. Esitutkimuksen tarkoituksena oli samalla etsiä oikeaa metodologiaa rikoskäyttäytymisen johdosta vastentahtoisesti huostaanotettujen lasten ja nuorten määrän kartoittamiseksi. Samanaikaisesti pyrimme tekemään johtopäätöksiä jo julkaistuista alan tutkimuksista.

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten ja nuorten määrät

Vuonna 2002 yhteensä 6 975 suomalaista 10–17-vuotiasta lasta ja nuorta (sisältäen 17-vuotiaat) oli otettu huostaan ja sijoitettu kodin ulkopuolelle sosiaalityöntekijän tai oikeusviranomaisten toimesta. Heistä 47 prosenttia oli tyttöjä ja 53 prosenttia poikia. Uusimman lastensuojelutilastointia koskevan kuntakyselyn selvityksen mukaan lastensuojelun tilastointiluvut ovat kuitenkin arvioita johtuen tiedonkeruun ongelmista eri kunnissa ja muun muassa tiedonkerääjien työaikaressurssien puutteista (Heino ym. 2005).

Taulukosta 1 voidaan havaita, että suomalaiset lastensuojelun tarpeessa olevat lapset ja nuoret sijoitetaan huomattavasti suurempaan laitosten kirjoon kuin Englannissa ja Walesissa. Tällä hetkellä vaikuttaa tosin siltä, että Suomessa lastensuojelulaitokset ovat käymistilassa ja samoja palveluja tarjotaan eri laitoksissa eri laitosjakonimikkeiden alla (Heino & Pösö 2003). Joka tapauksessa suomalaisten ja brittijärjestelmien orientaatiot näyttävät merkittävän erilaisina.

Englannissa ja Walesissa 15 prosenttia laitoksiin sijoitetuista lapsista ja nuorista on rangaistuslaitoksissa tai niitä muistuttavissa, kovan kurin ja pakkokeinot mahdollistavissa laitoksissa. Suomessa alaikäisiä vankeja on kullakin hetkellä vain muutama. Taulukossa 1 suomalaiset koulukodit ja toisaalta vankeilat on niputettu yhteen ja näitä on verrattu Ison-Britannian niin kutsuttuihin

”turvatiloihin” (Secure Estates), jotka pitävät sisällään nuorisorangaistusinsti-
tuutiot (YOT), paikallisviranomaisten turvatilat (LASU) viimeisinä sijoitus-
keinoina sekä nuorille suunnatut turvalliset koulutuskeskukset (STC).

Ison-Britannian näkökulmasta katsottuna erityisen yllättävää vertailussa on se, että ottaen huomioon Suomessa toteutetut mittavat rikoslainsäädännön uu-
distukset ja vankiluvun laskun viimeisten vuosikymmenten aikana, suhteessa
jokseenkin sama määrä lapsia ja nuoria siirretään pois kodeistaan paikallisten
sosiaalihuoltoviranomaisten toimesta Suomessa ja Englannissa ja Walesissa.
Toisaalta laitossijoitus on Suomessa suhteessa yleisempi: noin 52 prosenttia
näistä lapsista ja nuorista on sijoitettu laitoksiin (taulukossa 1 muut kuin per-
hehoito, itsenäinen tuettu asuminen ja sijoitettu vanhemman luo) verrattuna
ainoastaan 26 prosenttiin Englannissa ja Walesissa. Esitetyissä luvuissa ei ole
mukana terveydenhoitoviranomaisten lapsiin ja nuoriin kohdistamien pakko-
toimien määriä kuvaavia lukuja, koska keräämämme aineisto ei ollut tältä osin
luotettava eikä vertailukelpoinen.

Taulukko 1 Sosiaali- ja oikeusviranomaisten toimesta kodeistaan pois siirretyt 10–17-
vuotiaat lapset ja nuoret Englannissa ja Walesissa ja Suomessa (2002)³

	Suomi		Englanti & Wales	
	N	%	N	%
Koulukoti+vankila/YOI+LASU+STC	248+3	4	12 592	15
Turvakoti	75	1	-	-
Ensikoti	15	0	-	-
Nuorisoasemat	20	0	-	-
Perhehoito	2 968	43	45 674	56
Lastenkodit	2 800	40	8 896	11
Itsenäinen tuettu asuminen	78	1	-	-
Nuorisokodit	460	7	-	-
Sijoitettu vanhemman luo	305	4	7 536	9
Muu	-	-	6 851	8
Yhteensä	6 972	100	81 549	100

Palvelujärjestelmään sisäänpääsy Suomessa

Suomessa päätöksen alle 18-vuotiaan lapsen sijoittamisesta kodin ulkopuolelle
tekee sosiaalilautakunta tai – kiireellisissä tapauksissa – sosiaalityöntekijä.
Tapauksissa, joissa lapsen tai nuoren tilanne on erityisen vakava, vastuu hei-
dän kasvatuksesta siirretään sosiaalilautakunnalle, joka tekee huostaanotto-

³ Luvut kuvaavat laitoksissa *vuoden aikana* olleiden määrää. Keskimääräisiä asiakasmääriä ei ole tarkasteltu.

päätöksen, ja tämä sisältää usein sijoittamisen kodin ulkopuolelle. Sen sijaan lapset ja nuoret, jotka päätyvät mielenterveyden laitoshoitoon, joutuvat siihen erilaista, mutta samankaltaista tietä (ks. alla). Tässä tutkimuksessa olimme kiinnostuneita siitä, missä määrin sosiaalilautakuntien päätökset ovat *ristiriidassa* lasten itsensä ja heidän vanhempiensa toiveiden kanssa. *Vastentahtoinen huostaanotto* merkitsee sitä, että lapsi, joka on saavuttanut 12 vuoden iän, vastustaa huostaanottoa itse tai lapsen vanhemmat tai hänen huoltajansa vastustavat huostaanottoa.

Sellaisissa tapauksissa, joissa vanhempi tai lapsi vastustaa huostaanottoa, päätös on alistettava hallinto-oikeuden ratkaistavaksi. Päätöksistä voidaan myös valittaa ja tarvittaessa asiakkailta on oikeus ilmaiseen oikeusapuun.

Kuten taulukko 2 (alla) osoittaa, vastentahtoiset huostaanotot muodostavat ainoastaan pienen osan kaikista laitoksiin sijoituksista. Viralliset tilastotiedot saattavat kuitenkin antaa harhaanjohtavan kuvan asiasta. Ne esimerkiksi kertovat, että ainoastaan noin 10 prosenttia koulukotiin sijoittamispäätöksistä on vastentahtoisia, vaikka uusimpien tutkimusten valossa on syytä olettaa, että määrä saattaa olla suurempi. Tarja Pösö (2004) ehdottaa, että vaikka lapsilla ja nuorilla onkin oikeus vastustaa huostaanottoa, useat nuoret uskovat vastustamisen olevan turhaa peläten pakkokeinojen käyttämistä, elleivät he myönnä huostaanottomääräyksiin. Lisäksi vaikuttaa siltä, että lapset ja nuoret usein saapuvat koulukoteihin toisista lastensuojelulaitoksista sellaisissa tapauksissa, joissa aikaisemmat sijoitukset ovat epäonnistuneet tai sijoituksia pidetään muutoin ongelmallisina. Tällainen laitoksesta laitokseen siirtyminen hämärtää laitossijoitusten vapaaehtoisuutta entisestään.

Taulukko 2 10–17-vuotiaiden lasten ja nuorten vastentahtoiset sijoitukset sosiaalihuollossa 2002, Suomi

Laitos	N	vastentahtoiset	% kaikista
Koulukodit	248	23	9
Turvakoti	75	3	5
Ensikoti	15	1	7
Sairaalat	27	1	4
Nuorisoasemat	20	5	25
Perhehoito	2 968	442	15
Lastenkodit	2 800	316	11
Itsenäinen tuettu asuminen	78	11	14
Nuorisokodit	460	34	34

Lähteet: Stakes, StakesTieto, Lastensuojelu

Tuoreessa suomalaisessa koulukoteja koskevassa tutkimuksessa muutamat nuoret kuvasivat saapumistaan laitokseen yllätykseksi. He kertoivat saapu-

neensa säännölliselle sosiaalityöntekijän tapaamiselle ainoastaan saadakseen todeta, että poliisi oli odottamassa heitä sosiaalitoimistossa. Tämän jälkeen heidät vietiin suoraan koulukotiin vaatteiden ja muiden tavaroiden seurattessa perässä myöhemmin. Sosiaalityöntekijät olivat katsoneet toimen tarpeelliseksi peläten, että jos nuorille olisi kerrottu tästä aiotusta siirrosta, he olisivat karanneet (Pösö 2004, 57).

Taulukossa 2 ei ilmene tietoja siitä, että Suomessa otettiin esimerkiksi vuonna 2002 yhteensä 2 900 10–17-vuotiasta nuorta sisään psykiatriseen laitoshoitoon. Näistä noin 30 prosenttia oli vastentahtoisia.⁴ Lastensuojelulain mukaisten toimien ohella myös mielenterveyslain perusteella nuori voidaan määrätä pakkotoimien kohteeksi vasten tahtoaan. Edellytyksenä tälle on, että hänen voidaan katsoa kärsivän vakavasta mielenterveysongelmasta, joka hoitamattomana pahenisi huomattavasti tai vakavasti heikentäisi nuoren terveyttä tai turvallisuutta tai muiden terveyttä tai turvallisuutta, ja jos muut mielenterveyden palvelut eivät ole mahdollisia tai ne ovat sopimattomia. Nuorta on hoidettava aikuisista erillään, ellei voida olettaa, että nuoren intressissä on hoitaa häntä yhdessä aikuisten kanssa. Vastentahtoisien hoidon määrittelyssä henkilö voidaan määrätä ensin sairaalaan tarkkailuun. Ennen tätä lääkäri tutkii potilaan ja jos hän toteaa, että hoito on tarpeellinen, hän kirjoittaa kirjallisen tarkkailulähetteen. Potilas voidaan tämän jälkeen määrätä vastentahtoiseen laitoshoitoon enintään kolmeksi kuukaudeksi. Tätä hoitoa voidaan tarvittaessa jatkaa seuraavat kuusi kuukautta. Päätökset hoidon jatkamisesta arvioidaan hoidossa edistymisen perusteella. Jatkossa olisi siten perusteltua tutkia myös sitä, kuinka suuri osa mielenterveyslain nojalla toteutettavista pakkotoimista perustuu joiltakin osin alaikäisten rikoskäyttäytymiseen ja sitä, millainen rooli rikoskäyttäytymiselle näissä käytännöissä ylipäätään annetaan.

Oman lukunsa laitossijoitusten kirjoon antaa päihdesektori. Jos henkilön vakava alkoholin tai huumeiden käyttö aiheuttaa uhkan hänen omalle hyvinvoinnilleen tai muiden hyvinvoinnille, myös päihdehuoltolaki (1986) antaa terveyskeskuksen vastaavalle lääkärille tai sairaalan ylilääkärille mahdollisuuden sulkea aggressiivisen tai passiivisen henkilön laitoshoitoon enintään viideksi päiväksi. Jos hoito epäonnistuu tai potilas on yhteistyöhaluton, hallinto-oikeus voi vahvistaa kunnan vastaavan lääkärin alkuperäisen päätöksen ja laajentaa sosiaalilautakunnan esityksestä alkuperäistä pakkohoitoa 30 päivää.

⁴ STAKES, StakesTieto, Hoitoilmoitusrekisteri. Luku sisältää kaikki 10–17-vuotiaat, jotka on diagnosoitu tarvitsemaan jonkinlaista psykiatrista laitoshoidoa.

Tiedossamme ei ole sitä, kuinka usein lapsi tai nuori joutuu kuvatun menettelyn kohteeksi. Oletettavasti lukumäärä ei ole kovin suuri.

Tämän artikkelin laatimiseen osallistunut brittiläinen kirjoittaja aprikoi edellä esitetyn kuvauksen perusteella, että Suomessa sosiaalityöntekijät ja lääkärit toimivat käytännössä vaikutusvaltaisina ”portinvartijoina” lastensuojelu- ja mielenterveysjärjestelmässä. Ja koska näiden järjestelmien piirissä käsitellään tosiasiallisesti – muiden syiden ohella – myös nuoren rikoskäyttäytymistä, esitti hän seuraavan pohtimisen arvoisen kysymyksen: Onko Suomessa eräänlainen lasten ja nuorten piilo-oikeusjärjestelmä, jossa norminrikkomusten johdosta lapsiin ja nuoriin kohdistetaan jopa vapautta rajoittavia seuraamuksia lastensuojelu- ja hoitokäytäntöjen muodossa tai ”varjossa”? Kysymys on vertailevan tutkimuksen näkökulmasta perusteltu, koska Englannissa ja Walesissa nuorisooikeuden ymmärretään koostuvan kaikista viranomaistoiminnoista, jotka Suomessa on eriytetty eri ammattikuntien – sosiaalityön, lääketieteen ja oikeushallinnon – alaisuuteen.

Nuorisorikollisuus ja laitoshoido

Suomalainen 10–17-vuotiaita ”ongelmallisesti käyttäytyviä ja huolta aiheuttavia lapsia ja nuoria” palveleva järjestelmä perustuu medikaalis-sosiaaliseen tai hyvinvointivaltiomalliin, jonka juuret ovat nuoren oman parhaan edistämisesä sekä halussa suojella lapsia ja nuoria heidän kehitystään uhkaavilta haitoilta. Lainrikkominen ymmärretään oireena syvemmästä sosiaalisesta ja psykologisesta häiriöstä (Lehto-Salo ym. 2000; Pösö 2004; Kitinoja 2004). Nuorisorikosoikeuden puolella (siis poliisin, syyttäjien ja yleisten tuomioistuinten toiminnassa) sitä vastoin keskitytään hyvin vahvasti nuorten *tekojen arviointiin*, jolloin palvelujärjestelmässä painottuvat näkökohdat ovat taka-alalla (ks. Marttunen 2003). Eri hallinnonaloilla ja alojen tutkijoilla on usein vajavaisesti tietoa toisen alan tutkimustuloksista. Tämä ilmenee esimerkiksi siitä, että oikeusministeriön käytettävissä ei ole ollut luotettavia tilastotietoja lastensuojelun tai mielenterveyspalvelujen rikosperusteisista toimista.

Tuoreimmat tutkimustulokset viittaavat kuitenkin siihen, että lastensuojelulaitoksissa on nuoria, joiden sijoituksessa rikollisuudella on ollut keskeinen merkitys. Esimerkiksi Manu Kitinoja (2005) esittää, että koulukotiin vuosina 1996 ja 2000 sijoitetuista nuorista noin joka toisella oli ”rikosongelma” ja näistä joka kymmenennellä rikollisuus oli pääsyy laitokseen sijoittamisessa.

Koulukodeilla on pitkään vakiintunut asema kulttuurissamme sellaisten nuorten auttajana, joiden käyttäytymistä pidetään yhteisöllisesti sopimattomana, ja ne ovat profiloituneet viimesijaiseksi laitoksiksi lasten psykososiaalisten palvelujen kentässä (Pösö 2004; Bardy ym. 2001). Lastensuojelulaissa koulukodit ovat kuitenkin rinnastettuina muihin lastensuojelulaitoksiin, ja myös muissa lastensuojelulaitoksissa tarjotaan samanlaisia palveluja ja käytetään samanlaisia toimintamuotoja kuin koulukodeissa.

Toteutimme huostaanottojen ja laitossijoituksen rikosperusteisuuden selvittämiseksi vuoden 2005 aikana esitutkimuksen 31:stä Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan kuntien alueella huostaan otetusta lapsesta ja nuoresta. Se paljasti ennakoarvailujen mukaisesti, että rikollisuus oli keskeinen peruste huostaanotoille merkittävässä osassa tapauksia. Seuraavassa esitetään lyhyt selvitys ja kuvaus tuloksista. Esitutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa, kuinka usein 10–17-vuotias lapsi tai nuori otetaan huostaan sen vuoksi, että hänen epäillään tehneen rikoksen tai rikoksia.⁵ Selvitys on *esi- ja koetutkimusluontoinen*, koska vastaava tutkimusta ei ole tietojemme mukaan aikaisemmin toteutettu.

Heino, Rantamäki ja Sallila (2002, 14) ovat tosin tarkastelleet hallinto-oikeuksien ratkaisuihin (noin 500 ratkaisua) kirjattuja syytä huostaanotolle. Heidän tarkoituksenaan oli paikantaa ”ilmeisin ja päällimmäisin syy tai tekijä lapsen huostaanoton tai muun lastensuojeluasian taustalla”. Tarkastelussa on kirjattu kustakin päätöksestä vain yksi tärkein syy, vaikka syytä olisikin ollut tarjolla useita. Kaiken kaikkiaan vanhempien ja lasten päihteiden käyttö osoitautui tärkeimmäksi syyksi (noin 60 %). Noin kolmanneksessa tapauksista tärkein syy liittyi lapsen omaan käyttäytymiseen. Kuten jäljempänä ilmenee, näkökulmamme oli tästä hiukan poikkeava.

Myös oikeusministeriön nuorisorikostoimikunnan mietinnön liitetaulukoisista on esitetty arvioita lastensuojelutoimien rikosperusteisuudesta. Niissä rikosperustaisuus häviää muiden lastensuojelun tarvetta aiheuttaneiden tekijöiden taustalle tavalla, joka tekee luvuista arveluttavan alhaisia.

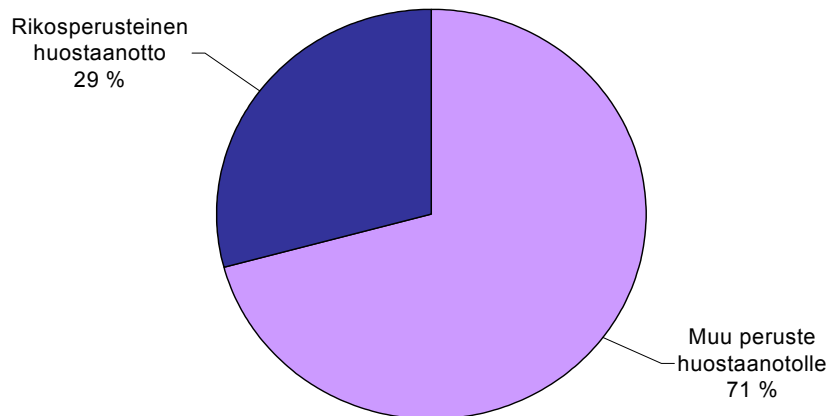
Omassa tutkimuksessamme aineisto kerättiin toukokuussa 2005 ja se käsitteää 31 alkuvuonna 2005 Helsingin hallinto-oikeudelle alistettua kunnan sosiaalilautakunnan huostaanottopäätöstä ja niiden johdosta annettua hallinto-

⁵ Esitutkimus toteutettiin osana yhteistyöprojektia, joka etsii erilaisia metodologisia vaihtoehtoja alaikäisten rikosperusteisten laitossijoitusten mittaamiseksi Suomessa. Tutkimuksen toteuttivat käytännössä Tarja Kuula (Humak) ja Matti Marttunen (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos).

oikeuden ratkaisua liiteasiakirjoineen.⁶ Kyse on niin sanotuista pakkohuostaanotoista. Oletuksenamme oli, että rikosperusteella tapahtuneet huostaanotot saattavat yksilön näkökulmasta vaikuttaa rangaistuksilta, josta syystä näissä tilanteissa huostaanottoa vastustetaan. Toinen syy esitutkimuksen tekemiseen on edellä kuvattu Iso-Britanniaa ja Suomea vertaileva projekti. Rikosperusteisen laitospopulaation koon hahmottaminen auttaa myös ymmärtämään, miksi Suomessa on kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen vähäinen määrä nuorisovankeja: Suomessa lastensuojelujärjestelmä mahdollisine pakkotoimineen vastaa osin niistä toimista, jotka saattavat toisaalla – kuten Englannissa ja Walesissa – kuulua rikosoikeus-, tai pikemminkin *nuorisorikosoikeusjärjestelmän*, piiriin.

Esitutkimuksen tavoitteena oli siis selvittää, kuinka usein huostaanotto perustuu alaikäisen rikoksiin. Lähestyimme käytössämme ollutta asiakirjaaineistoa seuraavan kysymyksenasettelun näkökulmasta: Ilmeneekö kunnan sosiaalilautakunnan huostaanottopäätöksestä tai hallinto-oikeuden ratkaisusta, että rikos on välitön syy tai keskeinen peruste huostaanottopäätöksen tekemiselle? Perusteltiinko huostaanottoa jollain tavoin (suorasti, epäsuorasti, välillisesti tai välittömästi) lapsen tai nuoren rikoksiin liittyvällä ongelmakäyttäytymisellä? Esitutkimuksen 31 tapauksesta yhdeksässä lapsen tai nuorten tekemä rikos oli tulkintamme mukaan huostaanoton välitön tai keskeinen peruste. Suhdelukuna tämä vastaa 29 prosenttia (kuvio 1).

⁶ Tutkimus toteutettiin seuraavalla tavalla: Koodausohjeet tutkimukselle laati Marttunen. Tarja Kuulan suorittaessa koodauksen. Molemmat tutkijat kävivät koodauksen läpi uudelleen. Päätöstekstien sisällönanalyysin reliabiliteetin varmistamiseksi elokuussa 2005 suoritettiin vielä ns. rinnakkaisluokittelutesti. Rinnakkaisluokittelun suoritti yhteiskuntatieteellisen koulutuksen omaava tutkimusyliopettaja, Kimmo Lind (Humak).

Kuvio 1 Helsingin hallinto-oikeuden käsittelemät tahdonvastaiset huostaanotot sen mukaan, oliko lapsen/nuoren tekemä rikos keskeinen tai välitön huostaanottoon johtanut tekijä. Vuoden 2005 esitutkimus (N=31)

Löydetty rikosperusteinen prosenttiosuus vastaa vajaata kolmannesta 10–17-vuotiaiden lasten ja nuorten huostaanotoista. Emme siis suinkaan väitä, että rikoskäyttäytyminen olisi ollut näissä tapauksissa ainoa syy väliintuloon. Sitä vastoin katsomme, että näissä tapauksissa juuri rikoskäyttäytyminen vaikutti olennaisesti huostaanottopäätökseen.

Aineistoa luettaessa jäi lisäksi vaikutelma, että lähes poikkeuksetta nuoren tai hänen perheensä kannalta huostaanotto tuntui ”rangaistukselta”. Eräässä tapauksessa ollut sosiaalityöntekijän lausunto nuoren tunteista kuvaa rikosperusteisen pakkohuostaanoton luonnetta hyvin: ”Nuori kokee huostaanoton erittäin ahdistavana pakkotoimena. Huostaanotto on kohtuuton ja liian *ankara toimenpide*.” Sana ”ankara” sopii huonosti lastensuojelun tunnustettuun kielenkäyttöön – toisin kuin rikosoikeuden rangaistusten kuvauksiin, joihin rikosperusteiset pakkohuostaanotot ovat käsityksemme mukaan tosiasiallisesti lähes rinnastettavissa.

Rikosperusteisista huostaanotoista kaksi kolmasosaa koski 15 vuoden rangaistusvastuun ylittäneitä nuoria. Luvusta voi näin ollen tehdä seuraavan varovaisen ja viitteellisen laskelman: Hallinto-oikeuksille alistetaan vuosittain arviolta noin 300–350 yli 10-vuotiaita koskevaa kuntien sosiaalilautakuntien tahdonvastaisesti tehtyä huostaanottopäätöstä vahvistettavaksi. Näistä lähes 90 prosentissa tapauksista hallinto-oikeus vahvistaa huostaanoton (Heino ym.

2002, 16–22; Tilastokeskus: Statfin). Jos näistä alistustapauksista noin joka kolmas on tehty rikosperusteella, merkitsee tämä sitä, että vuosittain maassamme otetaan rikosperusteisesti huostaan noin 100 lasta tai nuorta, joista kaksi kolmasosaa eli noin 70 alaikäistä on rangaistusvastuun saavuttaneita.

Vertailu yleisten tuomioistuinten tuomitsemiin rangaistuksiin auttaa ymmärtämään havainnon merkitystä: määrä on jokseenkin sama kuin nuorille vuosittain tuomittujen ehdottomien vankeusrangaistusten määrä (ks. Marttunen, tämä teos). Alustavana johtopäätöksenä on siis, että *rikoksen perusteella vapaudenmenetykseen johtavista viranomaisratkaisuista noin vajaa puolet tehdään yleisissä tuomioistuimissa*. Tämä havainto tasaa hiukan maamme kansainvälisesti hyvin matalaa nuorisovankimäärää muihin länsimaihin verrattuna. Tämänkin jälkeen Suomen rikosperusteisten, vapaudenriistoon johtavien ratkaisujen asukaslukuun suhteutettu määrä on kansainvälisesti poikkeuksellisen matala. Tässä yhteydessä on toisaalta syytä pitää mielessä se, että esitutkimuksemme käsitteli ainoastaan vastentahtoisia huostaanottoja. On syytä olettaa, että rikosperusteisesti sijoitetaan nuoria erilaisiin laitoksiin myös ilman, että nuori tai hänen huoltajansa vastustavat huostaanottoa (Pösö 2004).

Huostaanottopäätöksen rikosperusteisuutta kuvaavan muuttujan lisäksi pilotissa selvitettiin lukuisia muita seikkoja. Selvitimme myös sitä, esiintyikö tapauksissa mainintoja rikoksista riippumatta siitä, oliko rikollisuus keskeinen tai välitön syy huostaanottoon. Tapauksista noin kahdessa kolmasosassa oli maininta alaikäisen tekemästä omaisuusrikoksesta ja yhdessä kolmasosassa oli maininta väkivaltarikoksesta. Erittäin vakavaksi luonnehdittu rikos ilmeni kolmessa (10 %) tapauksessa. Huomionarvioista on myös se, että eräissä tapauksissa sosiaalityöntekijän lausunnossa puhuttiin nuorten tekemistä rikoksista, vaikka päätöksestä ilmeni, ettei kyseistä tekoa oltu saatettu poliisin tietoon. On ilmeistä, että sosiaalityöntekijöiden tapa luonnehtia ja luokitella nuorten ”rikollista” käyttäytymistä eroaa hyvin paljon juristien vastaavasta. Toisaalta asiakirja-aineistosta ilmeni myös sosiaalityöntekijöiden väitteitä nuoren mielenterveysongelmista, vaikkei mistään käynyt ilmi tietoa lääkärin tekemästä diagnoosista.

Kaiken kaikkiaan tekemämme esitutkimus viittaa siihen, että huostaanotto-prosessissa käsitellään tosiasiallisesti myös rikoksen seuraamuksia. Huostaanotto ja sitä seuraava laitossijoitus (a) *voi olla tosiasiallisesti seuraamus nuoren tekemästä rikoksesta* ja (b) *se voi myös tuntua nuoresta rangaistukselta*. Huostaanottopäätöksiin nojaavaa tutkimushanketta jatketaan lähiaikoina laajentamalla tarkastelu kaikkiin maamme hallinto-oikeuksiin.

On kuitenkin painotettava, että lastensuojelun tukitoimenpiteet, huostaanotto ja laitossijoitus mukaan lukien ovat periaatteessa täysin riippumattomia rangaistusjärjestelmän toiminnasta, rikosprosessista taikka tuomittavasta rangaistuksesta. Lastensuojelullisen harkinnan ja nuorisoprosessin eroavuutta kuvastaa apulaisoikeuskanslerin kiireellistä huostaanottoa koskeva päätös. Tapauksessa, jossa 10-vuotiasta lasta epäiltiin vahingonteosta, sosiaalityöntekijä oli perustellut huostaanottoa esitutinnan turvaamisella. Poliisi, joka oli ottanut pojan kiinni kuulusteluja varten, halusi jatkaa kuulusteluja seuraavana päivänä. Sosiaalityöntekijä päätti pojan huostaanotosta vastoin tämän ja äidin tahtoa. Poika vietiin yöksi lastenkotiin. Huostaanottoon ei olisi saanut turvautua esitutinnan turvaamisen vuoksi. Apulaisoikeuskanslerin mukaan tapaus on osoitus siitä, miten poliisin ja sosiaalitoimen yhteistyö sisältää vaaroja roolien sekoittumisesta ja toimivaltuuksien hämärtymisestä (ks. Jonkka 2003, 141–142; Oikeuskanslerinvirasto 25.11.2002 (dnro 313/1/02) sekä Marttunen 2005).

Onko Suomessa nuoria varten piilo-oikeusjärjestelmä? – välipäätelmiä

Lasten ja nuorten huolto-, lastensuojelu-, mielenterveys-, päihdehuolto- ja nuoriso-oikeusjärjestelmät eivät ole Suomessa selkeästi eroteltuina toisistaan. Toiminnot ovat osin päällekkäisiä. Näistä syistä on hankalaa erottaa sitä, mikä muodostaa vastineen ”nuoriso-oikeudelle” niin kuin se Isossa-Britanniassa ymmärretään.

Joka tapauksessa tähän saakka keräämämme materiaalin valossa voidaan jo esittää, että Suomessa sijoitetaan lastensuojeluviranomaisten toimesta suhteessa jokseenkin sama määrä lapsia ja nuoria kuin Englannissa ja Walesissa. Toisaalta osa lastensuojelulaitoksiin sijoitetuista lapsista tai nuorista on siellä rikoskäyttäytymisen vuoksi. Suomen osalta on kuitenkin erittäin vaikea arvioida luotettavasti, kuinka suuri osa nuorten kaikista lastensuojelulaitossijoituksista (v. 2002 noin 7 000) on johtunut rikoskäyttäytymisestä. Edellä esitellyistä rikosperusteisten huostaanottopäätösten määristä voidaan esittää varovainen arvio, että osuus olisi noin muutama prosentti. Vastaavaan suuruusluokan arvioon on päätyntä myös Lappi-Seppälä (2000, 221). Englannissa ja Walesissa rikosperusteisten sijoitusten osuus on 15 prosenttia. Näin ollen artikkelin alkupuolella ihmettelemämme nuorisovankien määrän noin satakertainen ero

supistuisi noin kuusi-seitsemänkertaiseksi eroaksi. On syytä painottaa, että tähän arvioon sisältyy useita epävarmuustekijöitä.

Toisesta EU-maasta tulevan ”ulkopuolisen tarkkailijan” silmin Suomessa on näin ollen eräänlainen rikosoikeusjärjestelmän varjossa toimiva rinnakkainen ”piilo-oikeusjärjestelmä” lapsia ja nuoria varten. Havainto on kiinnostava, kun huomioon otetaan aikuisten oikeusjärjestelmälle ominainen ”vanki-minimalistinen” piirre ja toisaalta Suomen brittiperspektiivistä korkealta vaikuttava rikosoikeudellinen vastuuikäraja.

Tuomittu hyvinvointiin?

Sijoituspaiikkojen kirjo ja orientaatiot suomalaisessa hyvinvointipalvelujärjestelmässä ovat mielenkiintoisia brittiläisestä näkökulmasta siksi, että Suomessa lainrikkomiselle annetaan ainakin sosiaalityön ja lastensuojelun ”virallisessa doktriinissa” vähäinen merkitys. Nuorten tekemät rikokset hahmotetaan ”oireena” syvemmistä häiriöistä, kuten päihdeongelmista, masennuksesta, perheväkivallasta, oppimisvaikeuksista ja niin edelleen. Tämän seurauksena näiden oireellisten häiriöiden *hoito* näyttää saavan Suomessa huomattavasti enemmän huomiota osakseen kuin Englannissa ja Walesissa nuoriin lainrikkojiin kohdistuneissa toimissa (Pitts 2003). Mutta kuten edellä on lausuttu, Suomessakin rikosvastuusta huolehtivissa tuomioistuimissa nuorisoriikollisuutta lähestytään hyvin ”tekokeskeisesti”.

Ne, jotka englantilaisessa järjestelmässä haluavat kiinnittää enemmän huomiota nuoren tekojen sijasta hoidon tarpeisiin, saattavat pitää edellä esitettyä palvelujen moninaisuutta viehättävänä. Sen sijaan ”progressiiviset minimalistit” (Currie 1985), jotka uskovat, että lapsia ja nuoria tulisi sulkea laitoksiin ainoastaan äärimmäisissä olosuhteissa ja silloinkin ainoastaan oikeusturvan tultua täysimääräisesti turvatuksi (Goldson 2001; Muncie 2001; Pitts 2003), saattavat oudoksua suomalaisten järjestelmää. Nykyiset Suomen lasten ja nuorten hyvinvointipalvelujärjestelmän rakenteet näyttävät tästä näkökulmasta osittain samankaltaisilta kuin Englannissa ja Walesissa 1970-luvuilla, jolloin sosiaalityöntekijät sijoittivat nuoria kasvatuksellisiin yhteisökoteihin, entisiin koulukoteihin.

”Epäonnistuminen” kasvatuksellisessa englantilaisessa yhteisökodissa saattoi pakottaa nuoren siirtymään kovaa kuria käyttävään ”turvatilaan”, vaikka hän ei olisikaan tehnyt uutta rikosta (Pitts 1988). Tällaista mahdollisuutta

Suomessa ei varsinaisesti ole. Kuitenkin osa vuonna 2002 tehdyn seurantatutkimuksen mukaan haastatelluista 52:sta valtion koulukodeista vuosina 1996 ja 2000 kotiutuneesta nuoresta kuvaa koulukotia syrjäytymiskiirteen hetkellisenä pahentajana, ”kaiken pahan alkuna”. Se kertoo huumeiden käytön aloittamisesta koulukodissa, yhteiskuntaan ja itsenäiseen elämään paluun vaikeuksista ja koulukodissa aiheutuneiden vaikeuksien vuoksi toiseen laitokseen joutumisesta sekä rikosoikeudellisista seuraamuksista koulukotiin joutumisen vuoksi (Kekoni 2004).⁷

Haastattelut suomalaisten hyvinvointipalvelujärjestelmän edustajien ja nuoris- ja sosiaalityön tutkijoiden kanssa koskien laitoshoidon käyttöä eivät herättäneet sellaisia vastauksia, joita voitaisiin odottaa englantilaisilta ja walesilaisilta vastaavilta henkilöiltä. Suomalaiset esittivät, että nuorten sijoittaminen laitoksiin on yhtenäisempää suomalaisessa kuin englantilaisessa kulttuurissa siksi, että suomalaisia lapsia rohkaistaan hyvin varhaisesta iästä alkaen olemaan itsenäisiä ja turvautumaan vertaisryhmiinsä. Asiantuntijat tosin sanoen katsoivat, että elämä on Suomessa enemmän ”sosiaalista” ja vähemmän perhekeskeistä kuin Isossa-Britanniassa.

Lisäksi, monen muun eurooppalaisen maan tavoin, ja toisin kuin Isossa-Britanniassa ja USA:ssa, suomalainen poliittinen kulttuuri ei näytä perustuvan klassiseen oletukseen siitä, että valtion ja kansalaisen suhde perustuu välttämättä vastakkainasetteluun (Miles 1994; Cooper ym. 1995). Keskustelu laitossijoituksista ei siksi Suomessa liity ”Leviathanin” – valtion väkivaltamonopolin – ja yksilön oikeuksien väliseen jännitteeseen samassa määrin kuin anglo-amerikkalaisessa maailmassa.

Suomalainen paradoksi

Brittiperspektiivistä suomalaiset lasten sosiaali- ja terveystalvelujärjestelmät sekä nuorisorikosoikeusjärjestelmä näyttävät ristiriitaisilta. Samaan aikaan kun rangaistusjärjestelmä ylläpitää huomattavan alhaista vankilukua, lapsia ja nuoria koskeva sosiaalipalvelujärjestelmä sijoittaa alaikäisiä laitoksiin jokseenkin saman verran kuin Englanti ja Wales.

⁷ Siteeratussa tutkimuksessa ei ollut vertailuryhmää. Siksi kyseisen tutkimuksen perusteella ei ole mahdollista arvioida, ovatko nuorten itse kokemat kielteiset vaikutukset koulukodin aiheuttamia.

Englannissa ja Walesissa ”vasemmiston” kantoja sekä nuorten että aikuisten lainrikkojen suhteen perustellaan samalla ”minimalistisella” järkeilyllä kuin Suomessa on perusteltu vankilukua. Suomessa taas, päinvastoin, ”minimalistien” argumentit, joilla perustellaan aikuisten vankilukujen alhaisuutta, eivät ole yleistettävissä lastensuojeluun ja nuorten mielenterveyspalveluihin. Nämä ovat angloamerikkalaisesta näkökulmasta nuoriso-oikeusjärjestelmän osia, mutta Suomessa itsenäisesti toimivia järjestelmiä. Brittiperspektiivistä Suomen lastensuojelujärjestelmä näyttää perustuvan vahvasti interventionistiseen hyvinvointi-ideologiaan, jota kylläkin pyrittiin tietoisesti etenkin 1980-luvun alussa toteutetulla lastensuojelulainsäädännön uudistamisella vähentämään. Angloamerikkalaisesta näkökulmasta katsottuna tilanne vaikuttaa sekavalta ja ristiriitaiselta – samalla kun se näyttäytyy suhteellisen ongelmattomalta ja toimivalta useimmille suomalaisille.

Ratkaisu näihin ristiriitaisuuksiin saattaa piillä siinä, että samalla tavalla kuin Ranskassa 1980-luvulla (Cooper ym. 1995; Gallo 1995), ne sosiaaliset ja poliittiset voimat, jotka johtavat vahvaan lastensuojelulliseen väliintulojärjestelmään, ovat samantyyppisiä, elleivät samoja, kuin minimalistisen vankeinhoitoajattelun tuottaneet voimat. Voidaan siis ajatella, että hyvinvointivaltion rakentaminen on johtanut sekä vankiluvun laskemiseen että lastensuojelun tehostamiseen niin, että nuoriin kohdistuvan rikosoikeusjärjestelmän rinnalle on kehittynyt hoitoon nojaava paralleelijärjestelmä. ”Rangaistusminimalismi” ja ”hyvinvointimaksimalismi” olisivat siis samojen sosiaalisten ja poliittisten prosessien tulosta. Toisaalta etenkin 1960-luvulla oli paljon myös hoitoideologian kritiikkiä. Kritisoitiin ”pakkoauttajia” (Eriksson 1967), ja nämä äänet kuuluivat nimenomaan vasemmiston suunnalta. Pitäisi ehkä päätellä, että liberaalien ja vasemmiston liitto onnistui vankiluvun alentamisessa, mutta epäonnistui hoitoideologian ja ”pakkoauttamisen” kritiikissään.

Suomalaisten tunnuslause on viimeiset neljäkymmentä vuotta ollut, että ”hyvä sosiaalipolitiikka on parasta kriminaalipolitiikkaa”. Suomalaiset ovat tulkinneet tätä samankaltaisilla sosiaalipoliittisilla toimenpiteillä ja käytännöillä kuin muut pohjoismaat 1960-luvulta eteenpäin. Tämä on seurausta vahvasta asiantuntijaorientoituneesta järjestelmästä, jossa käytännön ammattilaiset osallistuvat merkittävästi lainsäädäntöprosessiin. Suomessa on vallalla optimismi suhteessa valtion väliintulojen toimivuuteen. Tämä koskee erityisesti psykologisesti ja psykiatrisesti suuntautunutta puuttumista nuorten ongelmiin.

Jos edellä lausutut päätelmät pitävät paikkansa, silloin Suomen systeemiin brittiperspektiivistä kohdistuva ristiriita on huomattavan suurelta osin ymmärrettävissä. Tästä näkökulmasta katsottuna anglo-amerikkalainen ”progressiivi-

nen minimalismi” vaikuttaa aivan yhtä ristiriitaiselta ja historiallisesti sattumanvaraiselta kuin ilmeinen paradoksi suomalaisen ”rangaistusminimalismin” ja ”hyvinvointimaksimalismin” välillä.

Suomi, nuoriso-oikeus ja ”kontrollikulttuuri”?

Esiteltyjen alustavien tutkimustulosten ja tulkintojen yhteydet tämän hetkiseen suosittuun kriminologiseen teoriaan ovat ilmeisiä. Vaikutusvaltainen osa tämänhetkisestä kriminologisesta teoriasta määrittelee sosiaalisesti poikkeaviin lapsiin ja nuoriin kohdistuvat väliintulot yhtenä muotona hallita nuoria. Väliintuloja pidetään mekanismina, jolla valtio yrittää luoda tai ylläpitää poliittista auktoriteettiaan tilanteessa, jossa sen mahdollisuudet hallita suoraan ovat heikentyneet johtuen taloudellisesta globalisaatiosta, hyvinvointivaltion kustannusten ylläpitämisestä sekä radikaaleista sosiaalisista ja kulttuurisista muutoksista, jotka ovat kaivaneet maata sosiaalisen solidaarisuuden alta (Rose 1996; Garland 2001).

Eräiden teoreetikkojen – joiden tulkinnat perustuvat muutoksiin angloamerikkalaisessa maailmassa – mukaan valtio yrittää ylläpitää poliittista auktoriteettiaan ohjaamalla huolia, joita kehitetään kiihdyttämällä sosiaalista, taloudellista ja kulttuurillista muutosta populistisesti argumentoida (Matthews 2005) tiettyä ”toista” kohtaan, jota vastaan hallitukset sitten toimivat. Siinä missä Ulrich Beck (1992) puhuu ”riskiyhteiskunnasta”, idealismin sijaan äänestäjien ja vaaleissa valituksi tulleiden huolet ajavat poliittista prosessia eteenpäin. Nämä äänestäjät ja äänestetyksi tulleet ovat keski-ikäisiä ja suhteellisen varakkaita. Näin ollen ei tule yllätyksenä, että tämän uusimuotoisen hallinnon ”tehokkuusvaatimusten” kohteina ovat varattomat, sosiaalisesti syrjäytyneet ja nuoret (Pitts 2003). Näin ollen, kuten David Garland (2001) argumentoi, ”solidaarisuusprojektista” luopuminen on samansuuntainen ilmiö kuin ”kontrollikulttuurin” syntyminen.

Edellä esitettyjä aikalaisteorioita voidaan arvostella ja suhteuttaa kahdesta näkökulmasta. *Ensinnäkin* kriitikko voisi sanoa, että kyseiset teoriat muistuttavat hieman salaliittoteoriaa. Emme toki tarkoita, että nuoriin kohdistuvat väliintulot olisivat vain ja ainoastaan keino ’hallita nuoria’ ja vahvistaa valtion auktoriteettia. Tästä ei suinkaan ole kyse. Emme myöskään katso, että viranomaiset eivät saisi puuttua millään tavalla vakavia rikoksia tekevien nuorten elämään. Tiedetäänhän, että huostaanoton taustalla on usein monia ongelmia,

niin rikoksiin liittyviä kuin muitakin, ja että erilaiset ongelmat kasaantuvat samoille nuorille (Kuure 2001). *Toiseksi* voidaan kysyä, missä määrin anglo-amerikkalaisessa maailmassa kehitetyt tilannekuvauksia voidaan soveltaa omaan maahan. Suomessa on käytännössä maailman korkeimpiin kuuluva bruttokansantuote ja kansainvälisesti edistyksellisenä pidetty rangaistusjärjestelmä. Samalla Suomi lisää sitoutuneisuuttansa hyvinvointistrategioita kohtaan, mitä tukee korkea verotus, taatakseen sosiaalista solidaarisuutta ja ylläpitääkseen alhaisia rikollisuustilastoja. Vaikka muualla kehitetyt kontrollikulttuuria koskevia teorioita ei toki voi suoraan soveltaa Suomeen, saattavat edellä mainitut kriminologian teoreettiset kehitysmallit kuvata myös Suomeen kohdistuvia yleisiä paineita ja kehitystrendejä.

Kuten aiemmin mainitsimme, yksi syy Suomen alhaiseen vankilukuun on yhteisymmärrys siitä, että vankilarangaistus ei kovin laajassa mittakaavassa yksinkertaisesti ole tehokas tai oikeudenmukainen tapa moittia ihmisiä normaalin vastaisesta käyttäytymisestä. On kuitenkin niin, että ajan kuluessa suomalaisen kriminaalipolitiikan jatkuvuus ei ole riippuvainen pelkästään poliitikkojen kulttuurisista tai asenteellisista orientaatioista. Ehkä tärkein syy sille, että Suomi ei ole seurannut Ison-Britannian ja USA:n jalanjälkiä, on se, että poliittinen elämä on vakaata. Kun Isossa-Britanniassa ja USA:ssa on enemmistövaalitapaan perustuva poliittinen kaksipuoluejärjestelmä, Suomessa on suhteelliseen vaalitapaan perustuva monipuoluejärjestelmä. Suhteellinen vaalitapa tuottaa monipuoluejärjestelmän ja pakottaa puolueet laajapohjaisiin koalitiohallituksiin. Tämän tuloksena useimmat suuret poliittiset päätökset ovat kompromisseja, joista neuvotellaan puolueiden kesken. Näin ollen kaikki puolueet kokevat itse osallistuneensa rangaistus- ja hyvinvointijärjestelmän rakentamiseen. Näyttääkin epätodennäköiseltä, että rangaistuslainsäädäntö voitaisiin muuttaa yhden hallituksen aikana vain siksi, että se käännettäisiin ylösalaisin tai että puolueet yrittäisivät ”tarjota enemmän kuin toiset” (Pitts 2003). Jos muutosta tapahtuu, se ilmenee asteittain. Tämä on yksi syy anglo-amerikkalaisille maille tyypillisen ”laki ja järjestys” -suuntauksen suhteelliseen heikkouteen Suomesta.

Historiallisista syistä rikosoikeuden ja kriminologian asiantuntijoilla on ollut merkittävä rooli suomalaisen kriminaalipolitiikan kehittymisessä. Viimeisen noin 30 vuoden ajan rikosseuraamusjärjestelmässä on etsitty nuorille muita vaihtoehtoja kuin vapauden rajoittaminen. On viitteitä siitä, että tämä ajattelutapa ei yhtä suurella määrällä ole levinnyt sosiaalihuoltoon. Tämä ei tarkoita, että kirjoittajien mielestä olisi toivottavaa, että sosiaali- ja terveystieteissä omaksuttaisiin sellainen ’minimalistinen’ politiikka, jossa ongelmiin ei lain-

kaan puututtaisi. Haluamme sanoa vain, että vertailevan tutkimuksen näkökulmasta vaikuttaa siltä, että nuorten vapaudenriiston välttämisen politiikka ei ole yhtä vahva sosiaali- ja terveyshuollossa kuin se on vankeusrangaistuksen käytössä.

Olemme huomanneet, että jo näin tutkimuksemme alkuvaiheessa monet sekä brittien että suomalaisten tutkimusyhteistyökumppaneidemme oletuksista ovat muuttuneet alustavien tutkimustulosten valossa. Vertailevan tutkimuksen tekeminen on jatkuvaa vuoropuhelua. Siihen liittyy samalla mahdollisuus haastaa teoreettisia ja ammatillisia ennakko-oletuksia, mikä onkin keskeinen syy kannustaa kansainvälisen vertailevan tutkimuksen käyttöön yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (Pitts ym. 1992; Cooper & Pitts 1994; Pitts ym. 2002). Näistä syistä tätä artikkelia tuleekin tulkita ja lukea varovaisena keskustelun avaajana käsitellyistä teemoista, joissa liikutaan oikeus- ja yhteiskuntatieteiden rajapinnalla. Kaikki, mitä olemme edellä esittäneet, ei välttämättä ole mustavalkoista. Juuri tämän vuoksi olemme toistuvasti kirjoittaneet ”varovaisista” ja ”alustavista” johtopäätöksistä ja tutkimustuloksista.

Yhteenveto

Suomessa vallitsee laaja yhteisymmärrys siitä, että lapsia ja nuoria ei tule tuomita vankeuteen kuin ääritilanteissa. Alaikäisten rikoksenteijöiden kohdalla ehdotonta vankilarangaistusta sovelletaan ainoastaan yksittäisiin, etupäässä väkivaltaisiin nuoriin ja ehdollista vankeusrangaistusta käytetään suurimmalle osalle muuhun vakavaan rikollisuuteen syyllistyneistä nuorista. Näiden välimaastoon sijoittuvaa nuorisorangaistusta käytetään valikoiden.

Sen sijaan Englannissa ja Walesissa 1990-luvun lopun nuoriso-oikeusjärjestelmän uudistuksen jälkeen nuorisovankiluku on kasvanut dramaattisesti. Samalla britit ohjaavat suhteessa vähemmän nuoria sosiaali- ja terveydenhuollon laitospalveluihin kuin suomalaiset. Suomesta löytyykin Englantia ja Walesia huomattavasti suurempi nuorten laitospalvelujen kirjo.

Englannissa ja Walesissa rikollisella käyttäytymisellä oirehtivat lapset ja nuoret suljetaan ns. turvatiloihin osana nuorten oikeusjärjestelmää. Suomessa rikollisella käyttäytymisellä oirehtivat lapset ja nuoret ovat osin lastensuojelutai terveydenhuoltojärjestelmien piirissä ja sijoitettuna lastensuojelu-, mielen-terveys- tai päihdehuoltolaitoksiin. Brittiläiset ”progressiiviset minimalistit” (Currie 1985), jotka uskovat, että lapsia ja nuoria tulisi sulkea laitoksiin ai-

noastaan äärimmäisissä olosuhteissa ja silloinkin ainoastaan oikeusturvan tultua turvatuksi (Goldson 2001; Muncie 2001; Pitts 2003), kokevat suomalaisen järjestelmän ristiriitaiseksi. Tämä oikeuttaa kirjoittajat kysymään: Toimiiko Suomessa virallisen oikeusjärjestelmän rinnalla ns. ”piilo-oikeusjärjestelmä”, jossa sosiaalityöntekijät, lääkärit ja psykiatrit toimivat käytännössä vaikutusvaltaisina ”portinvartijoina” oikeushallinnon viranomaisten rinnalla lastensuojelu- ja mielenterveysjärjestelmässä?

Tekemämme tutkimuspilotin alustavien tulosten valossa artikkelissa esitetään varovainen johtopäätös siitä, että 10–17-vuotiaiden lastensuojelun huostaanottopäätöksistä noin yksi kolmasosa on tehty rikosperusteella, ts. keskeinen syy laitokseen joutumiselle on ollut rikos. Näistä noin kaksi kolmasosaa olisi 15-vuoden rangaistusvastuuiän saavuttaneita. Tällöin rikoksen perusteella vapaudenmenetykseen johtavista viranomaisratkaisuksista noin vajaa puolet tehtäisiin yleisissä tuomioistuimissa, toinen puolet tehtäisiin lastensuojelujärjestelmän piirissä.

Taloudellisesta globalisaatiosta huolimatta suomalainen kriminaalipolitiikka toimii hyvin eri tavoin kuin angloamerikkalainen. Tämä johtuu osin poliittisesta monipuoluejärjestelmästä, jossa kaikki puolueet osallistuvat hyvinvointijärjestelmän kehittämiseen sekä valvutuneista päättäjistämme, jotka tekevät yhteistyötä sosiaali- ja terveys- sekä oikeusalan asiantuntijoiden kanssa. Suomalaisesta näkökulmasta katsottuna Englannille ja Walesille tyypilliset ”laki- ja järjestys” -vaatimukset ja suuri lapsivankiluku näyttävät yhtä paradoksaalisilta kuin brittiajatus suomalaisen rangaistusminimalismin ja hyvinvointimaksimalistien paradoksista.

Lähteet

- Audit Commission (1996) *Misspent Youth: Young People and Crime*. London.
- Bardy, Marjatta, Salmi, Minna & Heino, Tarja (2001) *Mikä lapsiamme uhkaa. Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun*. Helsinki: Stakes. Raportteja 263.
- Bateman, Tim (2005) *Custody and Policy*. Teoksessa Tim Bateman & John Pitts (toim.) *The Russell House Companion to Youth Justice*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Beck, Ulrich (1992) *The Risk Society: Towards a New Modernity*. Lontoo: Sage Publications.
- Christie, Nils (2000) *Crime Control as Industry*. Lontoo: Routledge.
- Cooper, Andrew & Pitts, John (1994) *Ironic Investigations, The relationship Between Trans-national Comparative European Social Work Research and Social Work Education*. Teoksessa Gerd Gehrman & D. Klaus Muller & Robert Ploem (toim.) *Social Work and Social Work Studies: Co-operation in Europe*. Weinheim: Deutscher Studien Verlag.
- Cooper, Andrew, Hetherington, Rachel, Baistow, Karen, Pitts, John & Spriggs, Angela (1995) *Positive Child Protection: A View From Abroad*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Currie, Elliot (1985) *Confronting Crime: An American Challenge*. New York: Pantheon Books.
- Eriksson, Lars D. (1967) toim. *Pakkoauttajat*. Helsinki: Tammi.
- Gallo, Ermanno (1995) *The Penal System in France: From Correctionalism to Managerialism*. Teoksessa Vincenzo Ruggiero, Mick Ryan & Joe Sim (toim.) *Western European Penal Systems: A Critical Anatomy*. Lontoo: Sage Publications.
- Garland, David (2001) *The Culture of Control*. Oxford: Oxford University Press.
- Goldson, Barry (2001) *Editor's Introduction: The New Youth Justice*. Teoksessa Barry Goldson (toim.) *The New Youth Justice*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Hagell, Ann (2005) *The use of Custody for Children and Young People*. Teoksessa Tim Bateman & John Pitts (toim.) *The Russell House Companion to Youth Justice*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Heino, Tarja, Rantamäki, Raija & Sallila, Seppo (2002) *Hallinto-oikeuksien ratkaisut lastensuojeluasioissa 1994–2000*. Helsinki: Stakes. Aiheita 6/2002.
- Heino, Tarja & Pösö, Tarja (2003) *Tilastot ja tarinat lastensuojelun tietolähteinä, Yhteiskuntapolitiikka 2003*, s. 68.
- Heino, Tarja, Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2005) *Lastensuojelun avohuollon tilaston haasteet; kuntakyselyn yhteenveto*. Helsinki: Stakes. Työpapereita 5/2002.
- Jonkka, Jaakko (2003) *Näkökohtia näyttökynnyksistä*. Teoksessa Risto Haavisto (toim.) *Matkalla pohjoiseen, Professori Jyrki Virolaisen juhlaKirja*. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

- Kekoni, Taru (2004) Koulukoti kertomuksena. *Teoksessa* Markku Jahnukainen, Taru Kekoni & Tarja Pösö (toim.) *Nuoruus ja koulukoti*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 43.
- Kemppi, Sari & Kivivuori, Janne (2004) *Rikosuutisoinnin määrä Yleisradion television pääuutislähetyksessä 1985–2003*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 63.
- Kitinoja, Manu (2004) Koulukoteihin sijoitetut lapset lapsityyppeinä. *Teoksessa* Manu Kitinoja: *Nuoruus ja koulukoti*, Helsinki: Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 43.
- Kitinoja, Manu (2005) *Kujan päässä koulukoti. Tutkimus koulukoteihin sijoitettujen lasten lastensuojeluasiakkuudesta ja kouluhistoriasta*. Helsinki: Stakes. Tutkimusraportteja 150.
- Kivivuori, Janne, Kemppi, Sari & Smolej, Mirka (2002) *Etusivujen väkivalta, Väki-valtaa iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196.
- Kommer, Max (2004) Punitiveness in Europe Revisited. *Criminology in Europe* (3)1.
- Kuure, Tapio (2001) toim. *Aikuistumisen pullonkaulat. Nuorten elinolot vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 16.
- Kuure, Tapio (2002) *Reducing Custodial Sentencing for Young Offenders: Low Custody in Finland, Reducing Custodial Sentencing for Young Offenders, The European Experience – Conference Summary* (oct.). Lontoo: Nacro.
- Lappi-Seppälä, Tapio (1998) *Regulating the Prison Population. Experiences from a Long Term Policy in Finland*. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 38.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2000) *Rikosten seuraamukset*. Porvoo: WSOY.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2001) Sentencing and Punishment in Finland. *Teoksessa* Michael Tonry & Richard Frase (toim.) *Sentencing and Sanctions in Western Countries*. Oxford: Oxford University Press.
- Lappi-Seppälä, Tapio (2003) Muuttuuko kriminaalipolitiikka – ja mihin suuntaan? *Teoksessa* Tapio Lappi-Seppälä & Raimo Lahti (toim.) *Rikosoikeudellisia kirjoituksia, Pekka Koskiselle omistettu*. Vammala: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja n:o 237.
- Lehto-Salo, Pirkko, Kuuri, Ari, Marttunen, Mauri, Mahlanen, Auvo, Toivonen, Veli-Matti, Toivola, Pirjo, Närhi, Vesa, Ahonen, Timo & Koponen, Hannu (2002) POLKU-tutkimus. *Tutkimus nuorista kolmessa koulukodissa. Psykiatrinen ja neuropsykologinen näkökulma*. Helsinki: Stakes. Aiheita 16.
- Marttunen, Matti (2003) Nuorisorikosoikeuden uudet suuntaukset. *Teoksessa* Tapio Lappi-Seppälä & Raimo Lahti (toim.) *Rikosoikeudellisia kirjoituksia VII, Pekka Koskiselle omistettu*. Helsinki: Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 237.
- Marttunen, Matti (2005) Nuorisorikosoikeus ja nuorisoprosessi. *Teoksessa* Marjukka Litmala & Mirva Lohiniva-Kerkelä (toim.) *Nuoren oikeudet*. Helsinki: Edita.
- Matthews, Roger (2005) The Myth of Punitiveness. *Theoretical Criminology* 9(2).

- Miles, Robert (1994) Explaining Racism in Contemporary Europe. Teoksessa Ali Rattansi & Sallie Westwood (toim.) *Racism, Modernity and Identity on the Western Front*. Cambridge: Polity Press.
- Muncie, John (2001) Pragmatic Realism? Searching for Criminology in the New Youth Justice. Teoksessa Barry Goldson (toim.) *The New Youth Justice*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Pease, Ken (1994) Cross National Imprisonment Rates. Teoksessa Roy D. King & Mike Maguire (toim.) *Prisons in Context*. Oxford: Clarendon Press.
- Pitts, John (1988) *The Politics of Juvenile Crime*. Lontoo: Sage Publications.
- Pitts, John (2003) *The New Politics of Youth Crime: Discipline or Solidarity (2nd edition)*. Lyme Regis: Russell House Publishing.
- Pitts, John, Cooper, Andrew, Freund, Veronique, Grevot, Alain & Hetherington Rachel (1992) *La Protection de l'Enfance en Angleterre et en France. Elements de Base d' une Comparaison Entre les Deux Systems*. Paris: JCLT.
- Pitts, John, Daiber, Birgit, Van Oterloo, Martin & Veltkamp Pim (2002) *Manchmal habe das Gefühl ein Tier im Käfig zu sein: Über die Labanssituation von Jugendlichen, die von sozialem Ausschluss bedroht sind*. Berlin: GFBM.
- Puuronen, Vesa (2001) Youth Research at the Beginning of New Millennium. Teoksessa Vesa Puuronen (toim.) *Youth on the Threshold of the Third Millenium*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Pösö, Tarja (2004) *Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista*. Helsinki: Stakes. Tutkimuksia 133.
- Rose, Nikolas (1996) The Death of the Social? Re-figuring the Territory of Government. *Economy and Society* (25)3. s. 327–346.
- Stakes/StakesTieto (1999) Lastensuojelutilasto. Helsinki: Stakes.
- Stakes/StakesTieto (2002) Hoitoilmoitusrekisteri. Helsinki: Stakes.
- Stakes/StakesTieto (2002) Lastensuojelurekisteri. Helsinki: Stakes.